

SOBA BROJ OSAM

Ponoć otkucava na Duomu. Deca spavaju. Oprezno se okrenem, gledam u parče tavanice; na njoj titra odblesak svetlosti koja dolazi iz susednog ateljeja u potkrovlju.

Svake noći, kao da sebe postavljam na to parče tavanice, vidim sebe kako se krećem, govorim ono što mislim. Ta svetlost je kao prijatelj, ona me podstiče, pomaže da se odlučim, ona me prati na putu kroz mračne ulice.

Kada gledam veliku zgradu Kvesture, ona mi se čini trapava kao da su njeni temelji izišli iz zemlje.

Kandelabri u predvorju, s obe strane širokih stepenica, uvek me podsećaju na nadgrobne spomenike, ali ja se brzo penjem na prvi sprat, stanem pred sobu broj osam, otvaram vrata. On sedi za pisaćim stolom. »Izvolite, uđite«, kaže on kao da je čekao na mene. Danas njegov glas nema onaj prizvuk strogosti, više se ne ježim, vidim na tavanici kako slobodno prilazim stolu, on pokretom ruke pokazuje na stolicu, ja sednem. Nisam uzbuđena, osećam da ću moći ono što sam smislila. Odmah počinjem: zašto sam ovde, kako sam ovamo došla; on pažljivo sluša. Ja nadugačko nabrajam pojedinosti; moja priča zvuči logično i ubedljivo, na njegovom licu vidim da je dobra. Ovog puta je odlično ispalo. Ja mogu spokojno da odem, opet sam na trgu; sada, kao da je to neka optička varka, zidovi Kvesture ne izgledaju više tako debeli i stubovi su mnogo vitkiji i rešetke na prozorima kao da su se prorodile.

Zvuk zvona, pisak lokomotive, tandrkanje voza, sirena vatrogasnih kola, koraci noćnih šetača odmenjuju i sustižu se; prestaju da budu samo zvukovi, postaju oblici i pokreti. Isto tako je bilo i kod kuće, pomislim, a ta misao ponese me onamo. Vidim sebe jasno, ali sada sebe gledam zatvorenih očiju, ova svetlost bi mogla u nekom trenutku prekinuti ono što vidim.

Otvaram vrata svečane sobe. U njoj se razlilo sunce, sve blešti od sunčevog svetla: kristali, politure, slike, boje; ja proveravam. Glatki zidovi su kao kameni, tavanica je neprobojna, naša kuća je

kao tvrđava. Ko bi mogao da prodre u našu kuću? Ko bi smeo da naruši ovaj sklad? da odnese ove naše divne slike: moj portret u crvenom, Masline u Baru, Stene u Bosni, Proleće u Luksemburgu... Koješta, to je neprikosnoveno. Vidim sebe sada bolje nego ikada: kako se krećem, kako izgledam u prostoru. Donosim crvene karanfile i žute krizanteme, karanfile stavljam u staklenu vazuu, krizanteme u keramički ćup, zatim cveće, »vos fleurs sont magnifiques« kazaće Fransoaz; vidim sebe kako gledam stvari, čujem šta mislim: ovo je pravi Širas, ovo je pravi Čipendel, ovo je pravi Majsen, Lalik, Bakara, pravo ružino drvo, sve je pravo, nijedan komad u ovoj sobi nije imitacija. Zvonim — zvonu je ispod Širasa — devojka ulazi u svećanu sobu. Marice, biće deset osoba na večeri, uzećete ceo rozbif. Telefon zvonu. O! C'est vous, Françoise!... merci, ma chère, oui, j'en suis ravie... To je poziv na koktel. Marice, kao što smo rekli, smuđ, sladoled. Molim vas, obucite decu, Nikoli ono novo plavo, Milici ružičastu haljinicu i ružičast kaputić, cipele one nove bele... Za koktel ću obući novi šešir, plavu emprime... U kristalnoj činiji aranžiraću voće, des toasts beurrés na srebrnu... aperitiv? Džinfis... Kakav kič! Kako nisam videla da je sve to, od Širasa do Džinfisa, kič?

Vidim sebe, itekako dobro vidim sebe. Šetam sa decom u parku, hvatam zadivljene oči kao leptire u mrežu.

Otvaram oči. Svetlo na tavanici je nestalo, ali ja neću da spavam, ponovo ću u Kvesturu, ponoviću ono što sam rekla.

Opet sam u sobi broj osam. Moje noge su mirne, ruke ne traže neke pokrete kao da ne znaju šta da rade sa sobom, leđa zaštićena zidom, ne moram da ih ispravim. Čutim, kao da kažem: izvolite, recite šta hoćete od mene. Sada bi trebalo nešto da kažem. Šta mogu reći ovom nepoznatom, kako početi, da znam neko ime! On me gleda pažljivo. Ja sam svoje lice namestila, on neće ništa otkriti. Imam onaj opušten izraz koji ništa ne kazuje. Šta on tako gleda? Da ne vidi ipak nešto, na čelu, oko usana? U očima, ono što mislim, što osećam? ne mogu to sakriti, to već traje čitavu godinu. Gleda me kao da kaže: Ja dobro znam ko ste.

Više ne gleda. Da li je video... Moram ispočetka. Dok se penjem uz stepenice pripremam se. Šta ću reći? On ne sme da vidi. Reći ću: dobro je što sam vas našla. Odakle mi to? Svejedno. Tako ću reći.

Ulazim u sobu broj osam. Sve je kao u magli. Ne vidim njegove crte, tek samo konture, kao da sam kratkovidna. Moje noge su se ukočile, ali to će proći za nekoliko trenutaka. Koraknem jednom nogom. Sada će doći ona moja prisebnost kao onda, kao onda, kao onda... Zastala sam. Kao pokvarena gramofonska ploča...

On sedi za pisaćim stolom u dnu sobe. Prozori između zidova obloženih drvetom svetle kao da su iza stakla upaljene sijalice. Magla između mene i njega se rasplinula. Vidim glavu. Podeljena je u svetle delove i u tamne. Kosa je tamna, oči svetle, brkovi tamni, brada svetla. Usne su razvučene kao da se smeši, ali ne vide se zubi.

Govoriću brzo. Nemci! A tako! Mi ekstradiremo, razume se. Ali, očigledno vaš slučaj nije takav, vi ćete samo doneti dokaze, mi ćemo razmotriti...

On vraća pogled na sto, bezvučno i ravno kaže »molim« i nastavlja da razgleda hartije.

Osećam da moram otići, a ipak ostajem. Čekam da još nešto kaže. Hoću da prodrem u njega, da znam šta smeru. Odjednom ne mogu više da ga gledam. Ništa nije ostalo na tom glatkom licu. Njegova ruka sa cigaretom pokreće se u istom ritmu. Ja izlazim. Koračam. Ja sam ona koja sam, ništa ne smem priznati, ovo je moje ime, ponovo se pripremam da smislim zašto sam ovde. Izmišlju logičnu, čvrstu, čistu priču, nijedan policjoto na svetu neće naći pukotinu.

Kada jutro ulazi u sobu ja se pitam da li je svitanje ili suton. Svom snagom, očajnički zaustavljam u sebi osećanje, ne smem svojoj deci pokazati razneženost, moj glas mora biti hladan, oči bistre kada ih probudim. Izvlačim iz sebe ono iz čega izvire suze, počinjem da spremam dečje stvari, ne tronem se više što su pohabane, slažem ih uredno kao da su nove. Tražim nešto čemu bi se deca smejala, htela bih da čujem njihov smeh. Ali ne mogu ničeg da se setim, kao da je nestalo, da ne postoji ono što je smešno.

Nikola se umiva. Milica ide do prozora, hoće da ga otvori. Gladna sam, kaže ona. Prvo se umij, kaže Nikola. Mama, gladna sam! Nikola odgovara umesto mene: Prvo se umij! Kada bi tata došao video bi da se nisi umila. Tata ne može doći, kaže Milica. Njen glas se okrenuo meni, ali ja gledam u drugom pravcu. E baš da može, kaže Nikola. Kada? pita Milica. Kada se rat završi. Koliko puta još moram da spavam? Kazaću ti kada se umiješ. I — Milica se umiva.

Nikola daje Milici parče hleba, parče krvavice, uzima sebi parče hleba, parče krvavice, fino je, kaže on. Mama, jedi. Odjednom se ponovo otvaraju vrata svećane sobe. Zajapurena lica, oznojena čela su za trpezom; usta žvaću ravnomerno, oči jedu sa tanjira, sa činija; tako su veseli!

Na ulici sam. Čini mi se da sam otišla i da sam zaboravila ono što je najvažnije. Nešto sam još htela reći, dati; htela bih da se vratim. Koračam brzo mimo izloga, ne smem zakasniti na posao. Vidim, igračke, slikovnice, bombone, kolače, šta bi Milica i Nikola rekli, kako bi gledali. Neki glas, neki zvuk, lice pod policijskom kapom me prekida, opet moram misliti na Kvesturu. Ispitujem lica ljudi koji izlaze iz magle, trudim se da na brzinu odgonetnem šta znači ovakav ili onakav izraz, kao da su ti različiti izrazi stenografske kratice ja njima dopunjujem svoju zbirku znakova; tako se vežbam i pripremam za razgovor s njim, naučiću da proniknem ta lica, prozreću šta on misli.

A kada okrenem u staru ulicu sa renesansnim fasadama iza kojih stoletno drveće u dubokim baštama gleda one raskošnije fa-

sade okrenute baštama, više ne susrećem prolaznike. Onda mi pada na um — kakve veze imaju tuđa lica sa njegovim — ja samo odlazem, kukavički neću da sagledam opasnost. Moram ozbiljno da se pripremim, kažem sebi, moram izmisliti priču, ona je u meni, moram je samo iz sebe izvući, ali onda već stižem pred zgradu koja me zaustavlja, ulazim u predvorje krznarije.

Ulazim u radionicu. Četiri glave se podižu, ruke predahnu. Adela, Bruna, Čezarina i Marija iza velikog stola prekrivenog krznom izgledaju kao poplavljene krznom. Neonsko svetlo se nemilosrdno upija u njihova lica, produžuje podočnjake, poput povećala, produbljuje linije umora, razgolićuje ono što ih muči. One vide mene isto kao ja njih, nije potrebno da im kažem svoje tegobe, njihovi pogledi me samo dodirnu i ja vidim sebe u njihovim očima.

Tripud zvoniti. To je za mene.

Brzo se pripremam. A ta priprema je kao da uklanjam nešto iz sebe, deo mene koji mora da odsustvuje da bi onaj drugi bio više prisutan. Ulazim u salon. Krećem se kao navijena prema Gavacijevom glasu.

— Molim vas, podignite bundu! Još malo! Tako. — Podižem bundu iznad svoje glave.

— ... Vidite, signora — Gavaci se okreće gospođi — to je sjaj dragocenog krzna, za razliku od smeđeg vizona koji ima sjaj zlata, ovaj vizon nero presijava poput briljanata. . .

Sjaj briljanata, to moram upamtiti, sjaj briljanata ponavljam, polako spuštam krzno, prilazim bliže, smešim se: *C'est ça, madame, brillant comme des diamants.*

Gospođa ničim ne pokazuje da se saglašava sa mnom. Njene ruke prelaze odozdo nagore, odozgo nadole, šetaju polako, ispituju parče po parče, a oči prodiru poput rentgenovog aparata ispod dlaka do kožica kao da su kožice lica.

Ko je ona? Šta znače ovakve obrve, ovakav nos, ovakve usne? Ko je Gavaci? Lica su zagonetke. Kako ću znati šta onaj misli? Trebalo bi proniknuti te trikove. Šta bi trebalo reći da bi on poverovao u ono. . . što hoću da kažem?

— ... potpuno su jednake — kaže Gavaci — a to što su tako jednake, odabrane od hiljadu, to čini dragocenost ovog paletoa, to vi umete da ocenite, signora.

U mene se sve više uvlači onaj deo mene koji mora da bude odsutan. Slušaj šta govori, kažem sebi.

Ispod orlovskog nosa iskaću reči: naravno, signora, taj užasni rat. Najzad, kada sam stigao u Štokholm. . . to su bile itekakve peripetije. . .

Znam tu priču o crnom vizonu. Kada bi deca bila ovde! Idemo na ulicu, kaže Milica, ona je prava mala skitnica. Dobro, kaže Nikola, idemo »Sotto le Gallerie«, onde nema automobila. . . Šta kaže Gavaci?

— ... Naravno, imao sam specijalnu dozvolu iz Rima.

— Ah! I Dučeove ljubavnice će nositi vizone nero!

Gospođa gleda Gavacija kao da vidi nešto odvratno na njegovom licu. Gavacijev osmeh se potpuno gasi. On širi ruke, odmahuje rukama i glavom, oči su uperene u grb iznad ogledala.

— Oprostite, signora, zar ovaj grb...

— Dragi Gavaci, zaista nemate smisla za šalu. Ali, recite u poverenju, šta su poručile? vizone nero, ermellino tinto...

Ne mogu više. Dođe mi da uzviknem: dosta s vizonima, hermelinima! Dajte crnu džigericu! Šta će biti sa plućima, sa očima moje dece?

Gavaci se opet osmehuje. Obrve su podignute, očima kazuje sada će gospođa probati, ja prilazim gospođi, kažem: *est-ce que vous voulez essayer, madame*, pridržavam bundu, ona se uvija u nju.

Gavaci sakrije velike zube, namršti čelo, zagledan u bundu on zaboravlja sve ostalo, odjednom je rimljanin Petronije.

— Bilo bi neoprostivo ako nam promakne i najmanja sitnica, ništa ne sme da kvari savršenstvo ovog paleta. Molim, signora, otvorite paleta... zatvorite! Okrenite se!

Gospođine teške zlatne narukvice zveče.

— Pariz je Pariz — obelodanjuje Gavaci — ali mi ne zaostajemo za Parizom.

To je šlagvort, sada je red na meni. Rekla bih joj: gospođo, vi izgledate kao mečka, a reći ću da je... divna. Moram privući njen pogled, naterati je da me gleda dok govorim, hoću da osetim da li govorim ubedljivo.

— La duchesse de Windsor, najbolje obučena žena sveta — dobro je, ona me gleda pravo u oči — tajna njene elegancije je u bojama. *C'est l'essentiel, madame*. Ticijanovski prelivni vaše kose, za nekoliko nijansa svetlije od vizona, *c'est la perfection même*. Pariz ne donosi boje, on kreira nijanse... a to je elegancija...

Gavaci pokreće ruke, dopunjuje ono što kažem, a ja sam zadovoljna, dobro sam govorila, nije se čuo nikakav prizvuk, ona veruje da joj se divim, okreće se pred ogledalom oduševljena svojom slikom.

Ali najednom se u njeno okruglo lice utisne briga:

— Gavaci! jesu li kožice sveže? da nisu od prošle godine?

Gavaci se grohotom smeje: — *Scusi, signora*, ma e una cosa da ridere. Nije mi ostao nijedan rep od prošle godine...

Od prošle godine? Sada će on nabrajati sve one koje su prošle godine poručile vizone... gde sam ono stala? ta Kvestura! Kad bi se samo pretvorila u vavilonsku kulu! Niko nikoga ne bi razumeo! Što bi to bilo divno! Ili da izbije požar! Sve bi nestalo u plamenu... Moraću pokazati svoje isprave. Šta vazdan te isprave! One mogu nekako da prođu, važno je moje lice, važno je kakvo ću lice napraviti uz isprave.

— Naš majstor, gospodin Čezare — kaže Gavaci, a glava gospođe proviri iz visokog okovratnika i mali Čezare liči na petlića koji se klanja velikoj kvočki. Che bella donna, kazaće posle, puno-krvna ždrebnica! s ovakvom bih se provodio, uskliknuće oduševljeno, ali sada on obilazi paletu i istražuje sitnice koje bi mogle da pokvare savršenstvo ovog paletoa...

Dok se Gavaci opet preobražava, on postaje kozer, zabavlja lepu gospođu:

— Da li vi, signora, verujete da pas može imati dušu, zamislite samo: pas!

Sada će Gavaci nadugačko pričati o San-Michele, ja mogu da se vratim u Kvesturu... važno je moje lice! Kada je onaj prvi policjoto rekao: vaše isprave! odnekud mi je palo na um da kažem: kod kuće su! Ko je video prave arijevce sa krštenicama po džepovima i tašnama!

— ... ja bih takvu knjigu zabranio. Da ima dušu, bio bi čovek... duša čini čoveka čovekom, zar nije tako?

— To je veoma dubokomisljeno, zaista. Gavaci, bojim se da će moj muž pasti u nesvest kada čuje... bićete anđeo, učinićete cenu...

Ali Gavaci odmahuje glavom, a njegove ruke su mirne, on ne ispada iz uloge suzdržljivog kozera, koji je otmen kao Englez.

— ... napisao je to neki Munte. Ali mene on ne može uveriti da pas ima dušu... to mi se čini kao bogohuljenje.

Gospođa uzima Gavacija podruku, smeši se, šapuće, a Gavacijevo lice prelije se osmehom, ozari njegov pogled, omekša brazde na čelu, čini ga sličnim svešteniku, on sada sve razume, sve prašta...

— ... uveren sam, signora, da će komendatore biti očaran...

Komendatore, njen muž! Pa on će mi pomoći! Gospođo, kazaću, vi imate decu, molim vas, pomozite... Ne! to ne valja. O! Signora, mi se poznajemo, svakako se sećate... gde smo se ono sreli? na festivalu muzike u Salzburgu? ili na Passionsspiele u Oberammergauu? Ah, biće da je to bilo na Grand Prix pre... tri godine u Parizu! Vi niste tada bili? A Davis Cup?... sreli smo se u Nici, setila sam se... za vreme karnevala, mi smo odseli u Negrescu i vi, zajedno smo bili na prijemu, na koktelu... mi imamo zajedničke prijatelje, vaš muž zna ko smo mi... ako kaže samo jednu reč! Gospođo, ja sam nevina, poštena, nikada nisam lagala, sada je u pitanju život...

Ali gospođa se previja od smeha, ne gleda mene.

— ... šta mi pričate, Gavaci! To je zaista luckasta žena, danas govoriti o poštenju, o nevinosti, to je da umrete od smeha...

Penjem se opet uz stepenište. Drugi ljudi se penju pored mene. Moram da zastanem, da razmislim šta ću reći, nikako ne mogu da savladam svoje misli, one skaću kao varnice, gase se čim ih dotaknem.

Pazi na svoje lice, kažem sebi. Namesti svoje lice kao da se ne bojiš. Koga, čega bih se bojala, šta će ovde pomoći strah? baš naprotiv.

— Vi nemate prava da budete u ovom gradu, vratićete se u svoju zemlju — kaže čovek iz sobe broj osam.

— Ali — počinjem.

— Ne prekidajte me! Recite, zašto ste ovde?

A odjednom, ne znam odakle, iskoči iz mene:

— Komendatore Bočani, moj prijatelj...

i policjoto — se smeši! Čitavim licem se smeši, ustaje, pokloni se...

— Molim vas, signora, zašto stojite! ja vas molim, sednite. Komendatore Bočani, kakav čovek! kakva glava! Molim vas prenesite izraz mog dubokog poštovanja... draga gospođo, izvinjavam se što vi lično... mada mi je veoma prijatno... ako nešto nije u redu, molim vas, izvolite se javiti na ovaj broj...

A ja se smejem. Zar to nije najveselija priča koju sam ikada čula!

Zašto me Gavaci tako namršteno gleda? Šta hoće? Da skinem bundu gospođi? Da iziđem iz salona? Ako ne pazim, izgubiću ovo mesto, moram nešto reći...

— Madame Bočani, divno bi vam pristajao turban od vizona... ce serait merveilleux — to kažem kao da sam zaista zadivljena.

I Gavacijevo lice se izgadi, gospođa se blagonaklono smeši svojoj slici u ogledalu. Ona ne istražuje moje lice, ne sumnja u moje reči, ovo nije Kvestura, ovo je najotmeniji salon krznarije...